

Bubínek Revolveru 15. 7. 2021

Marek VAJCHR

Memento pro švejky

„Jednou jsme se se Švejkem ukryli ve sklepě, ale Mina nechtěla: „Já tam nejdu! Než skončí ostřelování, udělám Vám koblihy.““

Výrazová úspornost prózy, jejíž autor dokáže dvěma větami vtáhnout čtenáře do situace nabitě dramatickým potenciálem a ostře přitom načrtnout charakter zúčastněných postav, je mimořádná. Situace je přelomovým bodem povídky s názvem Fazole nelžou ze sbírky krátkých próz bosenského básníka a prozaika Adina Ljucy Jeden bílý den (přel. František Šístek, Protimluv 2017; srov. recenzi Michala Janaty z 12. 2. 2018 [publikované zde](#)). Mina, již je stejně jako všem postavám Ljucových povídek prožívajícím na vlastní kůži inferno války na Balkáně naprosto jasné, že na nějaké přemítání v doslova rozhodujících životních okamžicích není čas a že první chyba bývá ve válečném stavu i tou poslední, zůstane stát na svém místě, protože nemůže jinak. Ukáže se, že rozhodnutí bylo správné: dělostřelecký granát vletí do bytu a zaryje se do gauče, ale nevybuchne, a žena, bledá „od prachu a strachu“, pokračuje ve své práci.

Adin Ljuca, 2020, foto Karel Cudlín

Na českého čtenáře mohou podobné výjevy a situace i se svým rozuzlením působit jako bizarní fantasmagorie, jež se odehrávají v jakémsi snad jen pomyslném, každopádně bezpečně vzdáleném, docela jiném a cizím světě, s nímž našinec a rozumný člověk – o identitě obou pojmů ovšem tzv. slušný Čech nepochybuje – nemá a nemůže mít nic společného. O fantasmagorické povaze „skutečnosti“ vyřinuté válkou přitom vědí své ti nejlepší ze světových tvůrců válečné prózy. Na rozdíl od mnoha z nich Ljuca neulpívá na naturalistické drobnokresbě lidské bestiality. Vystačí si s jemným, při zběžné četbě sotva postřehnutelným, a přitom znepokojivě autentickým detailem se symbolickou platností. Jemný prach po dělostřeleckém výbuchu, jehož nános „smaže“ lidskou tvář, proměňuje člověka v bytost bez identity a znejasňuje i hranici mezi životem a smrtí. V žánru krátké prózy z válečného prostředí s tímto motivem jedinečným způsobem naložil třeba americký spisovatel Ambrose Bierce v povídce Jeden z pohřešovaných. Adin Ljuca v další své povídce, nazvané Směna, představuje mučivé pochybnosti postavy, jež se stala svědkem náhlé a nevysvětlitelné proměny barvy vlasů nemocničního pacienta, o vlastním zdravém rozumu i o snad jen zdánlivě logických principech fungování světa. Je-li možná takováto „zázračná“ událost, pak je možné už cokoliv, a fantasmagorií se stává celý svět; srovnatelné pocity zachvacují hrdinu geniální povídky Josepha Conrada Černý námořník, konfrontovaného s nevysvětlitelnou

proměnou barvy vlasů titulní postavy.

Pro svou výrazovou ekonomii, jejímž hlavním prostředkem je leckdy až provokativně minimalistická montáž úsečných dějových záběrů, i pro jemnou práci s příznačným detailem a rafinované zvrstvení neprvoplánových významů má Ljuca vskutku blíže k angloamerickým mistrům krátké prózy než k Haškovi, na něž se tu zdánlivě může odkazovat. Polichocený český čtenář by neměl přehlédnout, že Ljucova postava nesoucí přezdívku Švejk má jen epizodní rozměr. Sotva si lze ostatně představit křiklavější kontrast k Haškově bezbřezé meandrovité epičnosti, nesené proudem promluv, než jaký tvoří úsporně nedořečené, jakoby až „zakřiknutě“ působící Ljucovy texty, jež taktně taktizují s nevtíravými náznaky svého smyslu.

Z několika próz, které se odehrávají v Čechách, kontury českých reálií ostatně rovněž nijak zvlášť zřetelně nevystupují. Povídka Náhradní mrtvola by se například mohla odehrávat v kterékoliv zemi, v níž jsou akceptovány kanibalské mravy vládnoucí ve filmové branži. Zběžnému čtení se může jevit jen jako satirická persifláž „veselých příhod z natáčení“, z perspektivy důmyslné pointy je to však především existenciální úvaha nad politováníhodným lidským sklonem zmarňovat svůj vyměřený čas. Téma nakládání s časem, jež by mělo být ospravedlnitelné před věčností, zřetelně vyvstává v konfrontaci s jinými texty Ljucovy knihy, především s povídkou Nejdelsí noc, nejkratší den, v níž aktuální změna hrdinova prožívání času způsobená jeho krizovou životní zkušeností nabývá doslova nadčasové, symbolické platnosti, anticipované již názvem prózy.

Koncentrované prožívání času a jeho smyslu Ljuca tematizuje jedinečným způsobem. Některé z jeho povídek v rozsahu od dvou do pěti stran, jež by se daly žánrově označit jako portrétní, by mohly shodně nést jméno jedné z nich: Celý život. Úsporné Ljucovy podobizny představují své postavy zpravidla prizmatem několika generací, tedy „kam až lidská paměť sahá“. To nabývá zvláštního významu v zemi, kde se kultura psaného slova v tom či onom jazyce náhle odcizených sousedů stává, jak Ljuca výslovně zdůrazňuje, prioritním terčem válečných žhářů. Individuální a rodinná paměť je ze své podstaty nespolehlivá a má sklon k fabulaci a mytizaci, což u druhořadých autorů může sklouznout k jalovému historikaření, zatímco spisovatelé Ljucova formátu dokážou prostřednictvím lapidárního ztvárnění konkrétních životních osudů ozřejmit nadosobní rozměr lidského údělu.

To podstatné z existenciální situace člověka může inkarnovat v až gnómičké podobenství. Ljuca se mu velmi přibližuje v snad nejsilnějších – a obsahem nejdrásavějších – textech o rozsahu necelé strany Možná a Spolužák, v nichž se autentická výpověď o kalných hlubinách krutosti a utrpení stává, jakkoli nepřipadně to může znít, sugestivní básní v próze. Českému čtenáři by tyto texty nadto mohly pomoci zbavit se nebezpečných iluzí: to, co je v nich představeno, není nic „typicky balkánského“ – a je to opakovatelné.

Adin Ljuca svůj pobyt v Čechách, započatý roku 1992, letos podle všeho přeruší – a možná už navždy. Pro umění vznikající v českých zemích je to jen stěží oželitelná ztráta. Jistou úlevu zato může Ljucův odchod přinést drtivě většině českých spisovatelů – i když by jim jeho Jeden bílý den měl spíš s až bolestnou nekompromisností

připomínat, že komponovanou skladbu prozaických miniatur lze napsat i tak, aby nevyznívala sterilně, vykalkulovaně a provinčně.

Dosavadní příspěvky autora pro Bubínek Revolveru

- 2. 5. 2022 Satira a hlubší význam
- 8. 3. 2022 Naplněný minimalismus poezie
- 8. 2. 2022 Astrální komedie (ukázka) + fotoreportáž Anny-Marie Berdychové z uvedení Strašidelných Čech v knihkupectví Ostrov
- 26. 1. 2022 Strašidelné Čechy (ukázka)
- 4. 10. 2021 Krajiny dialogu
- 17. 8. 2021 Co s názorovým sporem – po česku
- 15. 7. 2021 Memento pro švejky
- 21. 1. 2021 Bezpředsudečná četba
- 21. 5. 2020 Historik nadčasového gesta
- 7. 5. 2020 Jako v (editorově) zrcadle (k nové knize Michaela Špirita)
- 14. 4. 2020 Běh o život
- 5. 3. 2020 Smysl rozptýlených stop
- 5. 12. 2019 Umělci v ohýbání
- 13. 8. 2019 Na čem záleží (Petr Holman 17. 4. 1951 – 4. 8. 2019)
- 20. 6. 2019 Sladké anestetikum
- 4. 3. 2019 Kolmačkovy nadějně vyhlídky
- 31. 1. 2019 „Času vztek“ máchovských interpretů
- 29. 11. 2018 Hranice hysterie
- 22. 10. 2018 Halíkova vyznání
- 25. 6. 2018 Cantor Novák redivivus
- 26. 4. 2018 Kafkovský cíl
- 5. 2. 2018 Matouškova faustiáda
- 16. 10. 2017 Za Ivo Vodseďálkem (1931–2017)
- 5. 10. 2017 Na Topolův román s citem
- 19. 9. 2017 Proklatě živá historie
- 8. 6. 2017 „... obyčejná zdvořilost: ohlížíš se na to, jak působíš na druhé...“
- 15. 5. 2017 Variace na líbivou strunu
- 17. 10. 2016 K Špiritovým edicím textů Růženy Grebeníčkové
- 12. 9. 2016 Nesnesitelná atraktivita ikony
- 9. 3. 2016 Básník Egon Bondy podruhé
- 11. 5. 2015 Dílo a podobenky
- 23. 2. 2015 Báseň a Román
- 27. 11. 2014 Falše románového hédonismu
- 3. 9. 2014 Oním nezaměnitelným způsobem (za Jindřichem Pokorným)
- 7. 7. 2014 Nechtěný paradox tvorby
- 17. 3. 2014 Cholin redivivus
- 10. 2. 2014 Omluvenka za nezralost a harmonická konfese
- 7. 10. 2013 Časosběrný dokument z třicetileté války
- 12. 8. 2013 Zápolení s otevřeným hledím
- 13. 5. 2013 O Švejkovi s porozuměním
- 8. 3. 2013 Myšlenky a obrazy, které by neměly zapadnout (2013/I)
- 4. 3. 2013 Milovník pořádku z Reflexu
- 2. 1. 2013 Priority mužů z kulturní rubriky Lidových novin
- 29. 11. 2012 Prvotina s příslibem
- 12. 11. 2012 Hejmova cesta ke svobodě
- 2. 7. 2012 Akademická čeládka
- 28. 5. 2012 Krásné je žít podle Kozelky
- 23. 4. 2012 Tradice ve škatulce
- 5. 4. 2012 Hypersomnie
- 30. 1. 2012 Tolik neznámých osobností a pojmů
- 23. 11. 2011 Pravidla smečky
- 12. 10. 2011 Punkerské žebroňování
- 5. 9. 2011 Oličův Pozdní sběr

29. 6. 2011 O knihu víc nebo míň?

3. 5. 2011 Konečně důvěryhodní publicisté